

REALIZĂRI ÎN PSIHLOGIE

CONCEPȚIA ȘI MODELUL DE FORMARE A GÂNDIRII MEDICILOR

THE CONCEPTION AND THE MODEL OF FORMATION DOCTOR'S THINKING

(recenzie)

Activitatea medicală reprezintă un tip specific de activitate umană, al cărei scop este identificarea, evaluarea, soluționarea și prevenirea problemelor de sănătate ale persoanelor (pacienților). Gestionarea situațiilor medicale, uneori de urgență, necesită evaluări clinice rapide, dar riguroase și sigure în tot ce vizează gravitatea lor, la fel și realizarea unor acțiuni raționale și eficiente de un *staff* înalt calificat și experimentat. Un lucrător medical experimentat înțelege constrângerile situației, determină rapid și exact tratamentul medical adecvat situației și cel contraindicat în situația concretă.

Mai mult decât atât, de la medici se cere nu doar corectitudine, ci și alegerea celor mai eficiente metode de soluționare a problemei, totodată, în activitatea medicală existând situații în care problema nu este bine definită și nu există un algoritm de soluționare stabilit. În asemenea cazuri, există mai mulți algoritmi, dintre care trebuie ales unul – cel mai potrivit. Selecția algoritmului pretinde existența unor caracteristici deosebite ale gândirii, la care se referă mai puțin pregătirea inițială a mediilor; se presupune că aceste caracteristici se pot obține doar datorită unei experiențe profesionale considerabile.

Cu alte cuvinte, activitatea medicală necesită un mod de gândire specific, conectat la un volum extrem de mare de cunoștințe, o structură intrapsihică echilibrată și o atitudine comportamen-

tală concordantă situației medicale și caracteristicilor personalității pacientului, adică o gândire profesională medicală bine formată.

Problema gândirii profesionale medicale este obiectul interesului științific al savanților din diverse țări mai bine de o jumătate de secol, dar până în prezent rămâne a fi o problemă actuală, complexă, nedefinită și neclarificată definitiv.

Lucrarea științifică „**Gândirea profesională a medicului: cunoaștere și formare**”, semnată de Tarabeih Mahdi, dr. în psihologie, conf. un., este consacrată acestui proces psihic extrem de complex și totodată fundamental pentru viața și activitatea medicului – gândirea profesională, studiată atât la nivelul bazelor psihologice ale formării ei cât și la nivelul concepției de pregătire a cadrelor medicale care, după cum se știe, se îngrijesc de ceea ce e mai scump pe lumea aceasta: sănătatea omului.

Lucrarea constituie un demers curajos de analiză psihologică a activității medicale din punctul de vedere al solicitărilor față de gândire, un studiu complex al modului, nivelelor și tipurilor de gândire implicate în activitatea medicală, care explică particularitățile gândirii medicilor în diverse situații medicale și scoate în evidență factorii psihologici ce contribuie la procesul de luare a deciziilor medicale. Un asemenea demers necesită o implicare științifică extrem de

activă totodată, și atentă din partea cercetătorului, fapt pentru care merită admirația și recunoștința comunității științifice medicale, dar și a celei psihologice.

Autorul accentuează în lucrarea sa că gândirea profesională a medicului nu se limitează la un singur tip sau fel de gândire, ci reprezintă un sistem cognitiv ce include diferite tipuri, nivele, feluri de gândire, care se actualizează în diverse combinații, în funcție de problema profesională ce urmează a fi soluționată.

De asemenea autorul atrage atenția cititorului asupra faptului că gândirea clinică se formează în procesul de formare clinică a viitorului medic, se evidențiază ca un rezultat al formării și ca o caracteristică esențială a gândirii profesionale în întregime. Din acest motiv el focusează cercetarea pe dinamica formării gândirii profesionale, începând cu germenii gândirii medicale la studenții facultății de medicină și continuând cu dezvoltarea ei pe parcursul pregătirii profesionale teoretice și practice, culminând, conform datelor cercetării, în activitatea profesională matură, când toate elementele sale structurale se echilibrează într-un sistem bine conturat ce definește profesionalismul medicului.

Studiul **Gândirea profesională a medicului: cunoaștere și formare**, este bine structurat, fiind constituit din introducere, patru capitole, concluzii generale, recomandări, bibliografie și anexe.

În **Introducere** este trasat corect scopul de bază al lucrării (determinarea particularităților gândirii medicilor în contextul sistemului actual de pregătire a cadrelor medicale și stabilirea bazelor psihologice ale formării eficiente a gândirii lor). Sunt formulate concret *sarcinile principale* care tre-

buie soluționate (definirea conceptelor „profesionalism”, „profesie”, „gândire profesională”, „gândirea profesională a medicilor”;

Sunt indicate, de asemenea, *metodele* pertinente care au fost aplicate în cercetare:

- metode teoretice;
- metode empirice;
- metode statistico-matematice.

În capitolul 1 **Esența psihologică a gândirii profesionale medicale în contextul general al activității umane** sunt delimitate categoriile „profesionalism” și „gândire profesională”, este tratată legitim problema gândirii profesionale medicale în psihologia contemporană, este făcută o analiză psihosociocognitivă suficient de amplă a activității medicale și a nevoii de dezvoltare, sunt trecute consecutiv în revistă particularitățile procesului de luare a deciziilor în activitatea medicală.

În Capitolul 2 **Premise științifice ale formării gândirii profesionale medicale** este reflectată problema formării gândirii profesionale a medicului și se face o analiză a obiectivelor tradiționale ale învățământului medical universitar. Sunt relatate oportunitățile psihologice pentru formarea gândirii profesionale medicale, cum ar fi importanța educării și utilizării gândirii critice, rezolvarea problemelor reale și luarea deciziilor corecte, aplicarea strategiilor de gândire, formarea gândirii medicale de tip teoretic, studierea modelelor de gândire clinică în lucrările medicilor iluștri; însușirea gândirii critice de la profesori, colegi în cadrul examinării pacientului, diagnosticării, tratamentului; antrenare și învățare independentă, analizând simptomele pacientului, încercând să răspunzi la întrebările „de ce”, „cum”,

„pentru ce”; învățare din analiza greșelilor, având în vedere valoarea instructivă deosebită a greșelilor; tranziția de la acțiunile diagnostice ale studentului la cele curative și mai apoi – prognostice, corecționale și profilactice, care conferă integritate învățământului profesional personalizat. În acest capitol este prezentată *concepția gândirii profesionale medicale și descris modelul psihologic al formării ei*, elaborate de Mahdi Tarabia, autorul acestei monografii, care afirmă că gândirea profesională a medicului, ca element de structură a profesionalismului, reprezintă un sistem cognitiv care include tipuri, nivele, forme, operații de gândire, raporturile dintre ele și cele dintre ele și sistem, orientate spre identificarea și soluționarea problemelor profesionale medicale și că gândirea profesională a medicului poate și trebuie formată după un model psihologic de formare eficientă, proiectul căruia îl și propune.

În capitolul 3 **Cercetarea gândirii profesionale medicale (experimentul de constatare)** sunt formulate scopul investigației, obiectivele, principiile și procedurile experimentale. Întru realizarea scopului, a fost studiat un eșantion experimental corespunzător, format din 106 medici din Republica Moldova și Israel. Pentru cercetarea gândirii profesionale medicale, au fost selectate și aplicate instrumente de cercetare adecvate (testul de cunoștințe, care conține situații, selectate de autorul tezei; testul Holter care se bazează pe legitatea psihofiziologică, conform căreia presiunile asupra psihicului sau situațiile de anxietate influențează sistemul simpatic; proba de prezentare a istoriei medicale, a fotografiilor și a informației suplimentare despre semnele

clinice; testul OSCE (Examinarea Clinică Structurată Obiectiv), care a fost aplicat ca metodă de evaluare, dar și de formare, și care constă în furnizarea unor situații de urgență medicală simulate, a căror realizare oferă posibilitatea învățării și, concomitent, evaluării gândirii, ceea ce a permis aplicarea acestei metode atât în experimentul de constatare, cât și în cel formativ).

Rezultatele experimentului obținute de autor, au fost constatate un șir de fapte reale importante. Unul dintre aceste fapte constă în indicii înalți ai medicilor seniori, atât a celor din Israel cât și a celor din R. Moldova, la toate probele experimentale. Alt fapt este absența diferențelor semnificative între mediile obținute la probele promovate de către acest grup de medici. Aceeași relație – lipsa diferențelor semnificative – a fost depistată și între mediile medicilor juniori din Israel și Republica Moldova. Al treilea fapt important se referă la diferențele semnificative dintre mediile medicilor seniori și cele ale medicilor juniori, constatate în urma aplicării celor trei probe. Și al patrulea fapt, care a fost evidențiat cu ajutorul probelor promovate, sunt valorile medii mai scăzute ale medicilor juniori din ambele țări față de cele ale medicilor seniori.

Un aspect important l-a constituit examinarea nivelului anxietății înainte de a începe activitățile OSCE, care a arătat că valorile medii ale indicilor fiziologici depistați în cazul medicilor cu experiență din Republica Moldova și Israel caracterizează starea lor de stres ca una de intensitate medie, ceea ce poate fi calificat ca factor care mai mult contribuie la soluționarea problemelor, decât ca unul disturbător. Valorile numerice ale aceluiași indici obținuți

În grupurile medicilor juniori sunt mai înalte, demonstrând un nivel ridicat de anxietate. Valorile indicilor psihologici emoționali a scos în evidență prezența unei stări de stres la nivel mai jos de mediu la medicii seniori, și mai sus de mediu la juniori, ceea ce este în coerență cu datele obținute prin examinarea stării lor fiziologice. Prin urmare, se poate deduce prezența unui nivel mai înalt al stresului la medicii începători, față de medicii seniori.

Indirect, aceste diferențe dintre indicii reacțiilor fiziologice și emoționale depistate în grupurile de medici seniori și juniori arată că relațiile constatate pot fi explicate prin presiunea situației și lipsa de încredere, autoperceperea insuficienței propriilor resurse pentru soluționarea problemei. Totodată ele sugerează autogestionarea mai bună a situațiilor de stres și de urgență în rândul echipei de medici seniori, în comparație cu medicii începători. Și în acest caz constatăm o legătură între nivelul de stres, educație și învățare și procesele de gândire livrate celor antrenați în cercetare într-un mod inadecvat pe tot parcursul programului de studiu.

Toate aceste fapte i-au permis autorului să concluzioneze că gândirea profesională a medicilor nu este suficient de dezvoltată la finele studiilor universitare, deși absolvenții sunt încadrați în activitatea medicală. Dintr-un motiv sau altul, Universitățile nu asigură dezvoltarea gândirii profesionale a medicului la un nivel care i-ar permite să soluționeze problemele profesionale cu succes, ceea ce implică pierderi economice, sociale și psihologice.

Drept urmare, s-a constatat că există necesitatea identificării resurselor care pot fi valorificate pentru a asigura

absolvenților dezvoltarea gândirii profesionale la nivel de universități, cadre didactice și studenți.

Compararea acțiunilor efectuate de către medicii juniori în raport cu medicii seniori în situația de urgență medicală a condus la stabilirea cauzelor insuccesului lor. În situația de urgență medicii juniori adoptă o strategie euristică, care este inefficientă, deoarece conduce spre lărgirea ariei de căutare a problemei, pe când ea trebuie îngustată. Acest lucru se întâmplă din cauza absenței unui sistem de cunoștințe bine organizat, care poate fi actualizat și aplicat rapid. Lipsește și capacitatea de abordare mai largă a situației, care i-ar ajuta pe juniori să plece de la stereotipul însușit la facultate – anamneza trebuie făcută, orientându-se spre necesitățile vitale ale pacientului.

Rezultatele comparării acțiunilor medicilor juniori și ale medicilor seniori, alături de diferențele dintre indicii cantitativi, stabiliți în procesul experimentului constatativ, dezvăluie nu doar lacunele în dezvoltarea gândirii. Ele reprezintă obiective la care trebuie să se orienteze un program de dezvoltare a gândirii profesionale medicale.

Capitolul 4 Modificări ale gândirii profesionale medicale în procesul experimentului formativ și oportunități de formare cuprinde descrierea unui program formativ original, ce are ca scop verificarea eficienței modelului psihologic de educație și dezvoltare a gândirii profesionale medicale. Pentru aceasta, autorul a promovat activități speciale, inspirate de ideile lui Eduard de Bono (Programul de gândire CoRT - Cognitive Research Trust), demonstrând importanța autorefecției pentru dezvoltarea propriului proces de

gândire, stabilirii scopului de învățare a gândirii, legăturii ei cu emoțiile, deoarece de acestea depinde nu numai la ce se gândește persoana, dar și cât de bine gândește. Structura lecțiilor a fost în coerență cu cea a trainingului psihologic, ele incluzând anumite etape. În total au fost realizate 10 ședințe, fiecare dintre ele cu durata de 120 minute, timp destul de suficient. Participanții la activități au fost interesați, manifestând un nivel de activitate înalt, tendința de a se autodezvolta și satisfacție intelectuală.

Compararea rezultatelor înainte de intervenția experimentală și după intervenția experimentală a grupului experimental prin intermediul testului Wilcoxon a demonstrat diferențe statistice semnificative. Prelucrarea statistică a datelor pentru grupul de control a scos în evidență lipsa unor diferențe statistice semnificative. Astfel, concluziile trase la acest capitol sunt întemeiate.

În urma organizării și desfășurării unei cercetări psihopedagogice complexe, au fost formulate, de asemenea, și concluziile generale pertinente, care decurg în mod legitim din rezultatele cercetării teoretice și experimentale efectuate.

Cele relatate ne permit să conchidem că lucrarea recenzată se caracterizează prin *inovație și originalitate* (pentru prima dată în psihologie este studiată gândirea profesională a medicilor abordată ca structură psihică complexă integrală, sunt examinate și integrate caracteristicile definitorii ale acestui fenomen și este creată concepția gândirii profesionale medicale, în baza căreia a fost dezvoltat și validat un model psihologic teoretic pentru educația gândirii medicilor în procesul formării lor profesionale; pentru

prima dată într-o cercetare sistematică sunt analizate aspectele psihologice ale activității medicului, a fost prezentată structura ei psihologică și importanța gândirii ca proces implicat în orice acțiune a medicului).

De asemenea, putem adevăra și semnificația teoretică a cercetării, determinată de rezultatele obținute referitor la esența gândirii profesionale a medicilor și oportunitățile de dezvoltare a ei (este argumentată dependența calității gândirii în activitatea medicală de calitatea studiilor, de tipul de cunoștințe însușite și de metodele de studiu, la fel și de tipul sarcinilor clinice rezolvate pe parcursul anilor de studii medicale; evidențierea necesității conștientizării nevoilor de învățare a gândirii de către medici, formularea scopului și a finalităților în documentele curriculare de formare a medicilor; demonstrarea faptului că orientarea metodologiei de formare spre modelarea teoretică și practică, valorificarea combinației dintre instruirea didactică și experiența în domeniile specifice de conținut, a raporturilor bilaterale dintre cunoștințele generale și specifice și factorii de personalitate a formabilului contribuie la formarea cu succes a gândirii medicale.

Totodată procesul de formare în direcția generării cunoștințelor operaționale, legate de context și aplicarea metodologiei bazate pe pedagogia constructivistă, învățarea prin metode interactive pot conduce spre elaborarea de către studenții medici a unor scheme de gândire eficiente, care contribuie la identificarea problemelor și soluționarea lor cu succes).

Atestăm și *valoarea aplicativă* a lucrării – optimizarea formării specia-

liștilor medicali din punctul de vedere al creșterii eficienței ei. Importanța recomandărilor pentru revederea curriculumului și modernizarea tehnologiilor educaționale în concordanță cu necesitățile personalității și solicitările contemporane față de activitatea medicală; direcțiile sugerate de revizuire a metodologiei formării cadrelor medicale pentru a contribui la dezvoltarea gândirii eficiente a medicilor, asigurând astfel calitatea formării lor profesionale.

Rezultatele obținute pot servi la elaborarea strategiilor de pregătire a lucrătorilor medicali de diferit nivel pe fundamentul învățării constructive; evidențierea caracteristicilor gândirii care ar satisface solicitările activității medicale, pornind de la esența gândirii critice, care permite soluționarea problemelor de diferite tipuri, atât în situ-

țiile bine definite, cât și în condiții de incertitudine, caracteristice activității medicale. A fost elaborat, în baza celor constatate în cercetare, un sistem de recomandări referitor la organizarea studiilor, la restructurarea curriculumului, revederea metodologiei de formare a gândirii medicale).

Urmare a celor relatate, consider că monografia științifică ***Gândirea profesională a medicului: cunoaștere și formare***, semnată de Tarabeih Mehdi, doctor în psihologie, coordonată științific de profesorul Aglaida Bolboceanu, doctor habilitat în psihologie și recenzată de ilustrul profesor Petru Jeleșcu, constituie o lucrare științifică valoroasă, care merită aprecierea comunității științifice psihologice și medicale și prezintă o valoare teoretică și aplicativă incontestabilă.

Victoria Gonța,

doctor în psihologie,
conferențiar universitar

Universitatea Americană din Moldova